

Иван Вазов

Наум

Херкулесбад е сгушен в един зелен планински дол на Карпатите. Високи гористи върхове забикалят живописно отвред хубавия и богат маджарски градец, през който се вие река *Черна*, лазейки в полите на чуката *Домоглед*.

Но освен тия две славянски имена всичко друго тука е чуждо: немско, маджарско и влашко.

На 189... година аз преживях тука около месец – ползувах се от лебните води. Но повече се ползувах от чудната природа на тоя планински кът: самотните скитанета из алеите в горите, през шумата на които проникваха звуковете на оркестъра из градината при „Курзала“, бяха моите ежедневни разтухи и наслада.

Най-после и тия разходки, и тая музика, и красотата на тия видове ми омръзнаха: домиля ми за България. Домиля ми да чуя български език, да видя български лица, да дишам български въздух. Тъгата за отечеството растеше у мене, колкото приближавах към срока на стоенето си в Херкулесбад. Никога родната земя не е ни тъй скъпа, както когато сме далеч от нея. Колко по-тежко ще се чувствава изгнаникът! Мицкевич в чужбина е казал: „О, отечество, ти си като здравето: ценим те, когато те изгубим!“ А аз не бях изгнаник и при сѐ това мъката ми приличаше на изгнаниковата. Най-после, когато влакът ме понесе към Дунава, аз си отдъхнах с радост.

В Оршова трябваше да чакам около два часа парахода, който идеше от Белград, за да ме отнесе в Лом. Оршова е градец с твърде красиво разположение на левия бряг на Дунава, който лее бистри и тъмни талози в подножието на срещните стръмни гористи рѣтове на Сърбия. Но половина час ми стигна да се нагледам на тях и да ми се стори, че параходът се твърде много бави... Аз нетърпеливо се разхождах по брежието край ред кръчми, бакалници, локанти, дето се мяркаха грубите лица на бедни рибари, на пристанищни хамали и на селяни, като се вслушвах в смесения говор на маджарския и румънския езици, господстващи тук наравно.

От една кръчма-локанта замириса ми твърде приятно на пържена дунавска риба, към която, като толкова грешни хора, и аз имам слабост. Сетих се, че съм гладен, и вместо да чакам половин час, додето дойде часът за обедна на ближния ресторант, аз влязох в кръчмата, седнах на една пейка и поисках да ям. Какво беше моето очудване, когато локантджият, човек дебел, мургав, извика по български на един слуга да ми сложи риба!

– Имате ли и добро винце? – попитах по български.

Локантаджият ме погледна очуден, като чу тия думи, веднага оста-
ви тезгаха си, дето сипваше ястие на другите гости, и дойде при мен със
светнал поглед.

– А! българин ли си, господине?

И ръкуване, и здрависване, и сърдечни приказки, като че сме стари
приятели. Аз бях възхитен, като чух след толкова време пак български
език и приказвах със съотечественик. По-покъртен беше локантаджият,
зарадван като дете от тая среща. Той се възчуди как да ми угоди, как да
ме угости по-добре. Заповяда да ми дадат друга риба, не която аз исках,
по-добра, да извадят от избата вино, назначено само за отбрани гости,
да сложат и друго ястие, и сам седна при мене да ми налива, да ми при-
казва и да ме пита? Забрави другите гости.

В няколко минути аз знаех вече цялата биография на гостоприем-
ния локантаджия. Бай Наум беше от Охрида, от турско време дошъл ту-
ка, зафанал тая работа, която го пообогатила, не се връщал още в оте-
чеството си, но не го забравил никога и тъкмел тая година да прескокне
до Охрида да види роднини и пътьом, през София да се порадва на „сло-
бодна Бугария“. В София имал брат майстор-дюлгерин, за когото ме пи-
та познавам ли го (не го познавах), и ме моли да му нося много здраве.
Подир това нагазихме в политиката: приказвахме за турските тирании,
за освобождението на Македония, за силите на България... Мисълта за
отечеството, напуснато от четвърт век, оживяваше лицето му, очите му
бяха пълни от щастие и детска радост, че може да поделити с мене скъпи
мисли и чувства за измилели работи сред тая чужда страна и чужди
хора.

Не усетих как измина времето и дойде часът за тръгване. Аз станах
и извадих да платя. Бай Наум не даде да се изрече! Не! По никой начин!
Той счита за срамота да зема пари... Благодарих му сърдечно. Той ме
изпрати до пътя пак с много здраве до брата му и с добро видение в Со-
фия, дето се сговорихме да ми се обади при минаването си.

Параходът на пристанището вече изпущаше стълбове пара за път.
Побързах да си купя пътен билет в параходната канцелария на набережи-
ето. Там ме сполетя една голяма неприятност: излезе, че парите не ми
стигат. Сметката, направена в Херкулесбад, че средствата ми ще стигнат
до Лом, излезе крива: трябваша ми още осем фиоринта (около един на-
полеон). Смутен силно от това откритие, аз се чудех какво да правя. Па-
раходът след малко тръгваше, а аз оставах на набережието! Осърнах при

мисълта, че трябва да се бавя в тоя градец два-три дена, додето чакам пари от София. Да ги поискам на заем от Наума, нито помислих. Такава постъпка ми се виждаше много неприлична и тежка, тя би направила лошо впечатление на добрия македонец и би фърлила неприятна сянка върху мене. Може би се лъжех, но така мислех и не намирах смелост в себе си да прибягна до услугата му.

Ето го, че се зададе сам той, усмихнат и добър. Идеше право към мене да ме изпрати.

– Варкайте, варкайте! – каза ми той и посочи парахода.

Случаят ме принуждаваше да му открия положението си. Щом чу, зема фиорините, с които разполагам, влезе в канцеларията и веднага ми донесе билета. Тая добрина ме покърти, аз го поблагодарих горещо и обещах веднага да му върна заема от осем фиоринта.

– Дай ги на брата ми там – каза той, – хай варкай!

Параходът засече черните вълни, и аз дълго време гледах на Наума, който стоеше на брега и често ми правеше с ръка прощални знакове. Аз чак тогава сетих, че той нито ме беше попитал за името ми – доста му бе, че съм българин...

Добрият Наум.

В София не без мъка наидох брата му. Петко се и зарадва, и не, за Наумовото решение да си подойде; даже лицето му се позагрижи... От разговора аз получих някои сведения още за Наум, които попълниха биографията на тоя крайно симпатичен човек. Наум поддържал в Охрид челядта на умрелия им брат и всяка година пращал за черквата Свети Наум по петдесет фиоринта, и толкова за училището. Само при тоя случай приемали писмо и го разбирали.

Покрай Наума ние станахме добри приятели и с него. Колчим го здрависвах при среща, аз му наумявах да доведе брата си у дома, за да му се отплатя на гощавката с гощавка. За жалост, аз нямах това удоволствие: Наум минал през София в мое отсъствие. Остана да се видим на връщането му, по Гергьовден.

През страстната неделя повиках Петка за някои поправки в къщата ми. Той ми се видя осърнал някак и мълчалив. Първата ми дума беше да попитам, има ли известие от брата си.

– Имаме – каза той сухо, като плещеше с вар по изкъртеното място на стената.

– Ще замине по Гергьовден, нали?

– Той замина веке, господине.

– Как? – извиках аз очудено.

Петко спря работата и пофана си машинално шапката:

– Замина за другия свят.

– Умря бай Наум! – извиках в страх.

– Убиха го.

И той ми разказа просто, че преди месец, като се връщал от Битоля, дето имал някаква работа, бил опушнат от арнаути на пътя.

– Защо му беше да дохожда в нашата проклета земя – довърши той и сълзи измокриха очите му. Па се пак извърна да работи.

Аз не можах да кажа нищо, аз само гледах прехласнат в няма скръб Петка, като лепеше, и чак сега забележих ивицата креп около шапката му.

София, април 1900

КРАЙ

Източник: Словото

Набиране: Надежда Владимирова и Мартин Митов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4391>]